

УДК 338.4

Постоєнко К.І.

*аспірант кафедри макроекономіки та державного управління
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана***СТРУКТУРА РИНКУ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ****THE STRUCTURE OF THE MARKET OF FOOD PRODUCTS****АНОТАЦІЯ**

У статті розкрито сутність ринку продовольчих товарів та наведено його структуру. За структурою ринок продовольчих товарів ділиться на суб'єкти продовольчого ринку та сфери продовольчого ринку. До суб'єктів ринку продовольчих товарів відносять виробників – це аграрний сектор і харчова промисловість та споживачів – це населення і держава. До сфер ринку продовольчих товарів відносять торгівлю, логістику, зовнішні зв'язки, державне регулювання.

Ключові слова: продовольчий ринок, структура, продовольчі товари, виробники і сфери продовольчого ринку, логістика, аграрний сектор, харчова промисловість, державне регулювання.

АННОТАЦИЯ

В статье раскрыта сущность рынка продовольственных товаров и приведена его структура. По структуре рынок продовольственных товаров делится на субъекты продовольственного рынка и сферы продовольственного рынка. К субъектам рынка продовольственных товаров относят производителей – это аграрный сектор и пищевая промышленность и потребители – это население и государство. К сферам рынка продовольственных товаров относят торговлю, логистику, внешние связи, государственное регулирование.

Ключевые слова: продовольственный рынок, структура, продовольственные товары, производители и сферы продовольственного рынка, логистика, аграрный сектор, пищевая промышленность, государственное регулирование.

ANNOTATION

The essence of the food market is given together with its structure. According to the structure of the market of food products it is divided into the subjects of food market and food market areas. The subjects of the food market include manufacturers of the agricultural sector and the food industry and consumers – the population and the government. The areas of the food market include trade, logistics, external relations, government regulation.

Keywords: food market structure, food products, manufacturers and sphere of the food market, logistics, agriculture, food production, state regulation.

Постановка проблеми. Забезпечення населення якісними продуктами харчування є актуальною проблемою як для України, так і для світу в цілому. Ринок продовольчих товарів функціонує за стратегією, що ґрунтується на врахуванні купівельної здатності населення, можливостях зміцнення вітчизняного сільськогосподарського виробництва, розвитку системи маркетингу, всебічному стимулюванні експорту та обмеженні імпорту продуктів харчування, розширенні державного регулювання тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми продовольства та ринку продовольчих товарів розглядаються в наукових працях Звягінцевої О.Б., Гомелько Т.В., Страшинської Л.В., Зинчук Г.М., які в своїх працях розкривають сутність, функції, класифікації продовольчого ринку.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте в результатах досліджень науковців не описується структура ринку продовольчих товарів, що є необхідним для виділення пріоритетного розвитку його складових.

Мета статті полягає у формулюванні класифікаційної схеми групування складових в структурі ринку продовольчих товарів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найважливішим елементом системи життєзабезпечення людини і населення країни є продовольство. Забезпечення населення продовольством здійснює ринок продовольчих товарів. Контроль, оцінку та моніторинг цього забезпечення відображає продовольча безпека, що входить до складу економічної безпеки та сприяє збереженню продовольчої незалежності держави. Регулювання ринку продовольства, в тому числі продовольчої безпеки, здійснює держава в особі органів управління.

В економічній літературі термін «продовольчий ринок» найчастіше означає ринок сільськогосподарських підприємств, що виробляють продукцію, яка має кінцевого покупця без переробки або служить сировиною для підприємств харчової промисловості [1].

Економічна сутність продовольчого ринку полягає у взаємопов'язаному функціонуванні галузей і структур, об'єднаних спільною метою – виробництвом високоякісних продуктів харчування, доведенням їх до споживача, забезпеченням раціонального споживання, створенням державних продовольчих фондів. Основою формування продовольчого ринку є виробничо-технологічні, соціально-економічні та екологічні зв'язки між сільським господарством, харчовою промисловістю та торгівлею продовольчими товарами, що ґрунтуються на послідовній переробці сировини та доставці продуктів харчування споживачам [2].

В науковій літературі існують різні визначення категорії «продовольчий ринок», що зводяться до наступного: продовольчий ринок – це система соціально-економічних відносин суб'єктів господарювання, якими є виробники, споживачі, суб'єкти ринкової інфраструктури з приводу формування пропозиції та попиту на продовольчі товари.

Сутність продовольчого ринку виражається в його основних функціях до яких належать:

регулююча, ціноутворююча, логістична, контролююча, посередницька, інформаційна тощо.

Регулююча функція – узгоджує виробництво й споживання продовольчих товарів у асортиментній структурі, а також збалансовує попит і пропозицію за ціною та обсягом. Ціноутворююча проявляється в узгодженні цін між виробником та споживачем під контролем держави. Контролююча функція означає контроль якості продукції. Посередницька означає, що продовольчий ринок виступає посередником між виробником і споживачем. Інформаційна – інформує учасників ринку про попит і пропозицію на продовольство. Логістична функція – це складування, транспортування, зберігання продовольчих товарів.

Продовольчий ринок формується під впливом факторів попиту і пропозиції. Попит формується споживачами за наступними факторами: рівень доходів населення, диференціація населення за квінтільними коефіцієнтами грошових доходів, місткість ринку за конкретним видом продукції і наявністю його в продажі, суб'єктивні вподобання покупців, наявність взаємозамінних продовольчих товарів. Пропозиція – сукупність продовольчих товарів, які представлені на ринку за цінами виробників. Пропозиція формується під дією ґрунтово-кліматичних факторів і факторів державного стимулювання аграрно-промислового виробництва через інвестиції, податки, пільгові кредити тощо.

Розглянувши бачення класифікаційних ознак продовольчого ринку Гомелько Т.В., Страшинською Л.В., Зинчук Г.М., Звягінцевою О.Б. та дослідивши наукову, економічну літературу, ми пропонуємо свою структуру продовольчого ринку, що наведена на рис. 1.

З рис. 1. видно, що структура ринку продовольчих товарів ділиться на суб'єкти і сфери.

Суб'єктами продовольчого ринку є виробники продовольчих товарів, до яких належать аграрний сектор та харчова промисловість, і споживачі продовольчих товарів – населення країни, органи виконавчої влади.

Аграрний сектор входить до складу національної економіки і є однією з найважливіших сфер матеріального виробництва сільськогосподарської продукції для забезпечення населення продуктами харчування та харчової промисловості сировиною для подальшого виготовлення продовольства. Складовою аграрного сектора є сільське господарство, що спеціалізується на виробництві продуктів харчування для населення, сировини для промисловості і експортних товарів для зовнішньої торгівлі. Виробниками сільськогосподарської продукції є господарства, що діляться на сільськогосподарські підприємства і господарства населення.

Сільське господарство виробляє продукцію рослинництва і тваринництва. Основною продукцією рослинництва є: зернові та зернобобові культури, цукровий буряк, соняшник, картопля, овочі, плоди та ягоди. До основної про-

довольчої продукції тваринництва відносять м'ясо, молоко, яйця.

Переробка сільськогосподарської сировини продовольчого призначення здійснюється провідними галузями харчової промисловості: борошномельно-круп'яної, хлібопекарської, кондитерської, макаронної, м'ясної, молочної, маслоробної, олійницької, цукрової, спиртової, виноробної, плодоовочеконсервної та інші галузі.

Харчова промисловість – це галузь легкої промисловості, яка виробляє продукти харчування та сировину для інших галузей промисловості.

Одним із органів влади, що є споживачем продовольчих товарів, є Аграрний фонд, який шляхом державних закупівель формує інтервенційний фонд для задоволення продовольчих потреб населення та забезпечення продовольчої незалежності України. Продовольча незалежність держави гарантується продовольчою безпекою, яка зводиться до здатності держави захистити життєві інтереси людини від внутрішніх та зовнішніх загроз в соціально-економічному середовищі та забезпечити населення безпечними, якісними, доступними продуктами харчування в необхідній кількості і асортименті, тобто продовольча безпека характеризує стан продовольчого ринку країни, регіону, світу та базується на принципах самозабезпеченості, незалежності, доступності. Самозабезпеченість – це здатність органів центральної та місцевої виконавчої влади створювати запаси продовольства (державних продовольчих ресурсів) у державному інтервенційному фонді та державному резерві для забезпечення населення харчовими продуктами за рахунок власного виробництва незалежно від імпорту та загроз. Формування запасів і резервів продовольства регламентується Законами України «Про державний матеріальний резерв» від 24.01.1997 р. № 51/97-ВР [3] із змінами та доповненнями і «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 р. № 1877-IV [4] із змінами та доповненнями та здійснюється підприємствами, установами та організаціями. Продовольча незалежність, визначається як стан продовольчого забезпечення населення життєво необхідними продуктами харчування власного виробництва на 70%. Тобто продовольче забезпечення не повинно залежати від імпорту. Купівельну спроможність населення, можливість придбання (економічна доступність) наявних основних продуктів харчування (фізична доступність) належної якості в кількості та асортименті, що необхідні для забезпечення раціональних норм споживання харчових продуктів, пояснює принцип продовольчої доступності.

Ринок продовольчих товарів умовно ділиться на чотири сфери. Перша сфера – сфера товарообігу, яка ділиться на оптову і роздрібну торгівлю. Оптова торгівля – це вид економічної діяльності у сфері товарообігу, який охоплює купівлю-продаж продовольчих товарів партіями для подальшого продажу продтоварів кінцевому

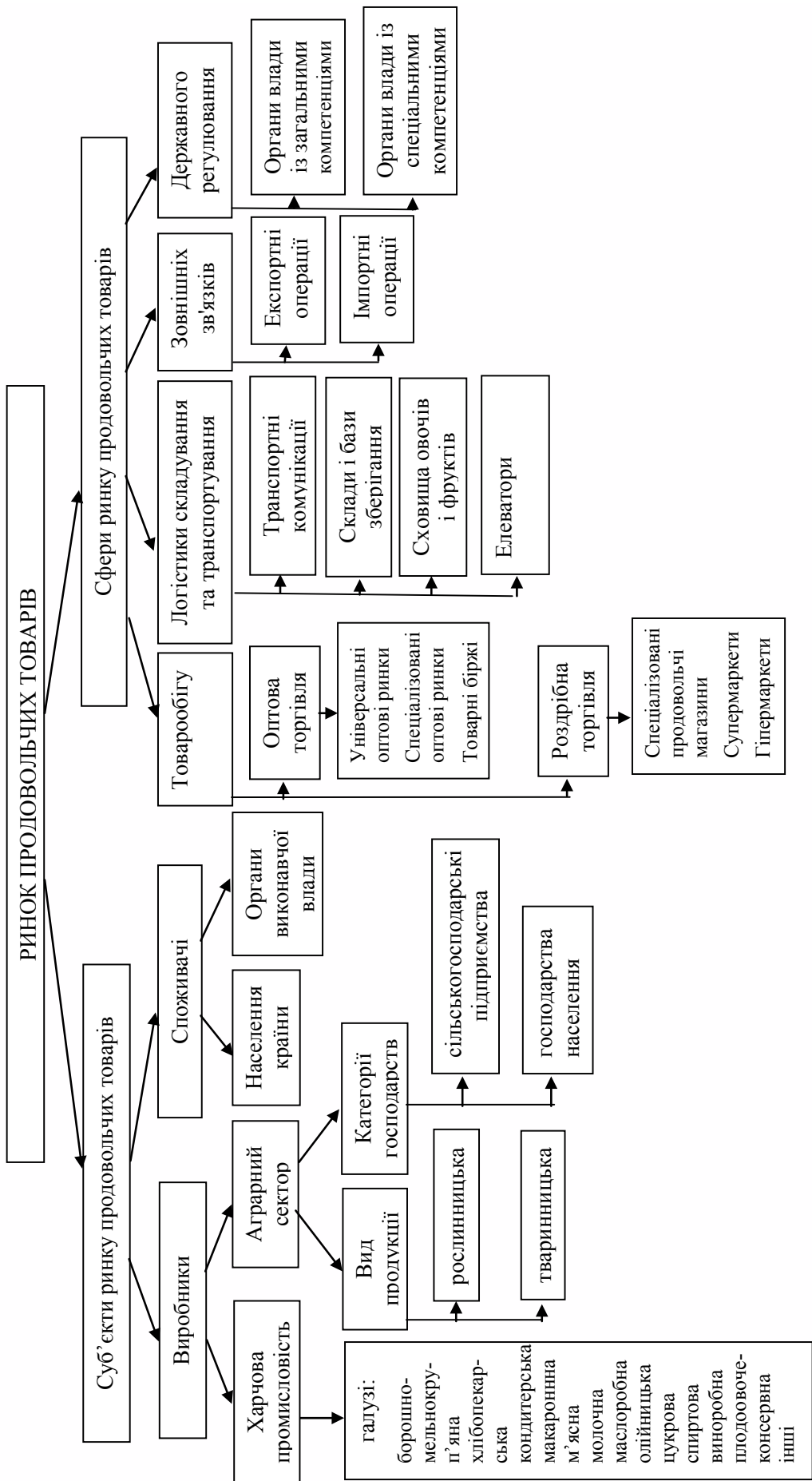

Рис. 1. Структура ринку продовольчих товарів

споживачу через роздрібну торгівлю або для виробничого споживання і надання пов'язаних з цим послуг. Виділяють спеціалізовані та універсальні оптові ринки і товарні біржі. Спеціалізовані оптові ринки орієнтовані на торгівлю окремими видами продовольчої продукції або близькими по якісних характеристиках продтоварними групами, а універсальні – торгівлю по широкому переліку продовольчої продукції. Товарна біржа – це оптовий ринок, де відбувається торгівля товарами через укладання угод без наявності самих товарів. Роздрібна торгівля – це вид економічної діяльності у сфері товарообігу, який охоплює купівлю-продаж продтоварів кінцевому споживачу і надання йому торговельних послуг. Виділяють спеціалізовані продовольчі магазини, супермаркети, гіпермаркети тощо.

Друга сфера – це сфера логістики складування та транспортування, яка являє собою систему по організації зберігання і доставки продовольчих товарів. До даної сфери відносять: елеватори, транспортні комунікації, склади і бази зберігання, сховища овочів і фруктів та ін.

Третя сфера – це сфера зовнішніх зв'язків, що здійснюються за допомогою експортно-імпортних операцій.

Четверта сфера – це сфера державного регулювання, яка за допомогою органів влади впливає на функціонування трьох попередніх сфер. Владні органи розподіляються на органи влади із загальними та спеціальними компетенціями. Органи загальної компетенції – це органи державної влади, для яких характерна широта компетенції та здійснення, поряд із загальними, певних повноважень у сфері продовольчого забезпечення [5, с. 39]. До органів державної влади загальної компетенції відносимо: Президента України, Верховну Раду України, центральні органи виконавчої влади, місцеві органи влади, Раду національної безпеки і оборони України.

Органи влади спеціальної компетенції реалізують державну політику у сфері продовольчого забезпечення. До органів управління спеціальної компетенції ми відносимо Кабінет Міністрів України (КМУ) в особі міністерств аграрної політики та продовольства України; екології та природних ресурсів України; економічного розвитку і торгівлі України; охорони здоров'я України та інші центральні органи виконавчої влади (державні агентства, інспекції, служби), що підпорядковуються цим міністерствам.

Встановлено, що механізм та інструменти регулювання органами влади ринку продовольчих товарів не завжди є узгодженим. Це стосується органів влади України, які наділені спеціальними компетенціями, бо між ними існує дублювання функцій і повноважень, що пов'язано з їх постійною реорганізацією. Дублювання виявлене у реалізації державної політики у сфері земельних відносин, водного господарства, екологічного середовища.

Висновки. Актуальною проблемою для України є забезпечення населення якісними продуктами харчування. Тому особливу роль відіграє ринок продовольчих товарів, стан якого визначає продовольчу безпеку країни.

Сутність продовольчого ринку виражається в його основних функціях до яких належать регулююча, ціноутворююча, логістична, контролююча, посередницька, інформаційна тощо та зводиться до наступного: продовольчий ринок – це система соціально-економічних відносин суб'єктів господарювання якими є виробники, споживачі, суб'єкти ринкової інфраструктури з приводу формування пропозиції та попиту на продовольчі товари.

Розглянувши бачення класифікаційних ознак продовольчого ринку Гомелько Т.В., Страшинською Л.В., Зинчук Г.М., Звягінцевою О.Б. та дослідивши наукову, економічну літературу, ми запропонували свою структуру продовольчого ринку, що представлена на рис. 1. Запропонована нами структура ринку продовольчих товарів ділиться на суб'єкти та сфери продовольчого ринку.

Суб'єктами продовольчого ринку є виробники продовольчих товарів до яких належать аграрний сектор та харчова промисловість і споживачі продовольчих товарів – населення країни, держава.

Ринок продовольчих товарів умовно ділиться на чотири сфери – сфера товарообігу, сфера логістики складування та транспортування, сфера зовнішніх зв'язків, сфера державного регулювання. Остання впливає на функціонування трьох попередніх сфер за допомогою органів влади, які розподіляються на органи влади із загальними та спеціальними компетенціями. Виявлено, що механізм та інструменти регулювання органами влади ринку продовольчих товарів не завжди є узгодженим, і між ними існує дублювання функцій і повноважень. Дублювання виявлено у реалізації державної політики у сфері земельних відносин, водного господарства, екологічного середовища, тому пропонуємо внести зміни до законодавчих актів для ліквідації дублюючих функцій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Звягінцева О.Б. Продовольчий ринок: маркетинговий аспект / О.Б. Звягінцева // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит». – 2010. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.esteticamente.ru/portal/Chem_Biol/Vsnau/FiK/2010_1/Zmist.htm.
2. Пучкова Е.Е. Проблемы функционирования аграрного рынка / Е.Е. Пучкова // Научные труды Северо-Кавказского государственного технического университета. Секция «Экономика». – Вып. 1. – С. 28–32.
3. Закон України «Про державний матеріальний резерв» від 24.01.1997 р. № 51/97-ВР із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/51/97-%D0%B2%D1%80>.

4. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 р. № 1877-IV із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>.
5. Гребенюк М.В. Система органів державної влади у сфері забезпечення продовольчої безпеки за законодавством України / М.В. Гребенюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2010. – № 7 (105). – С. 38–48.